

Czy fizyka może się obyć bez eksperymentu a kosmologia bez obserwacji?

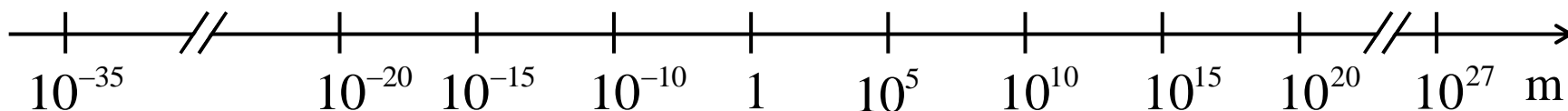
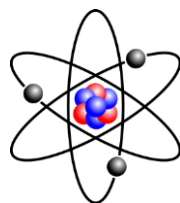
Stanisław Mrówczyński

*Instytut Fizyki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce
i Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Warszawa*

Rozmiary fizycznych obiektów

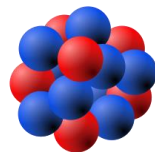
fizyka cząstek
elementarnych

astrofizyka i kosmologia

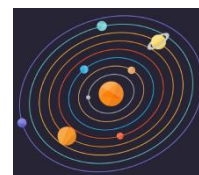

$$l_p \equiv \sqrt{\frac{\hbar G}{c^3}}$$

kwantowa
grawitacja

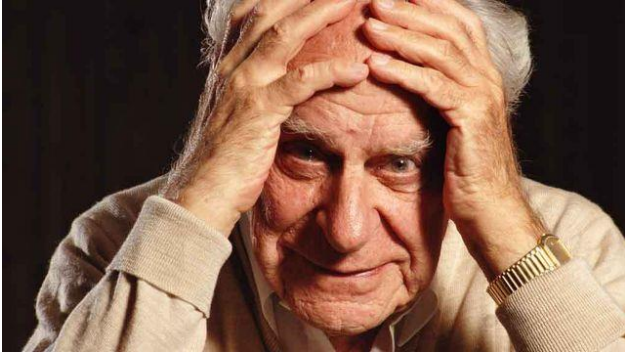
fizyka jądrowa

Układ Słoneczny

**obserwowalny
Wszechświat**

Falsyfikowalność – fundament fizyki

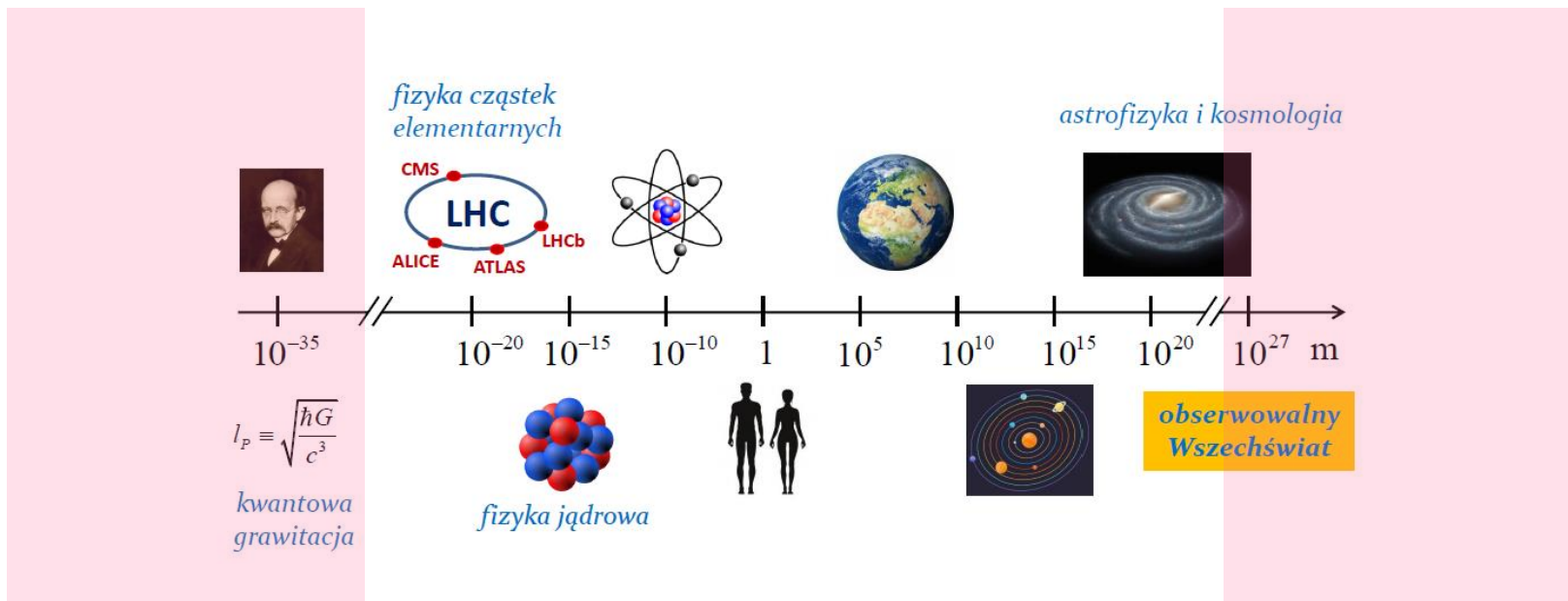

Karl Popper (1902-1994)

Teoria jest naukowa, jeśli istnieje możliwość wykazania, że jest fałszywa.

*Teorie naukowe nigdy nie są ostatecznie potwierdzone,
lecz jedynie stopniowo potwierdzone poprzez brak
zaprzeczających im wyników w kolejnych eksperymentalnych testach.*

Technologiczne ograniczenia empiryzmu

Obszary empirycznie niedostępne

Kwantowa grawitacja

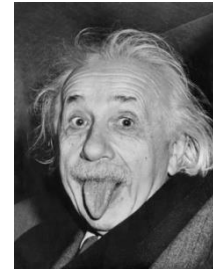
$$l_P \equiv \sqrt{\frac{\hbar G}{c^3}} = 10^{-35} \text{ m}$$

Teoria
strun?

Grawitacja
pętlowa?

Supergrawitacja?

$$m_P \equiv \sqrt{\frac{\hbar c}{G}} = 10^{19} \text{ GeV}/c^2$$

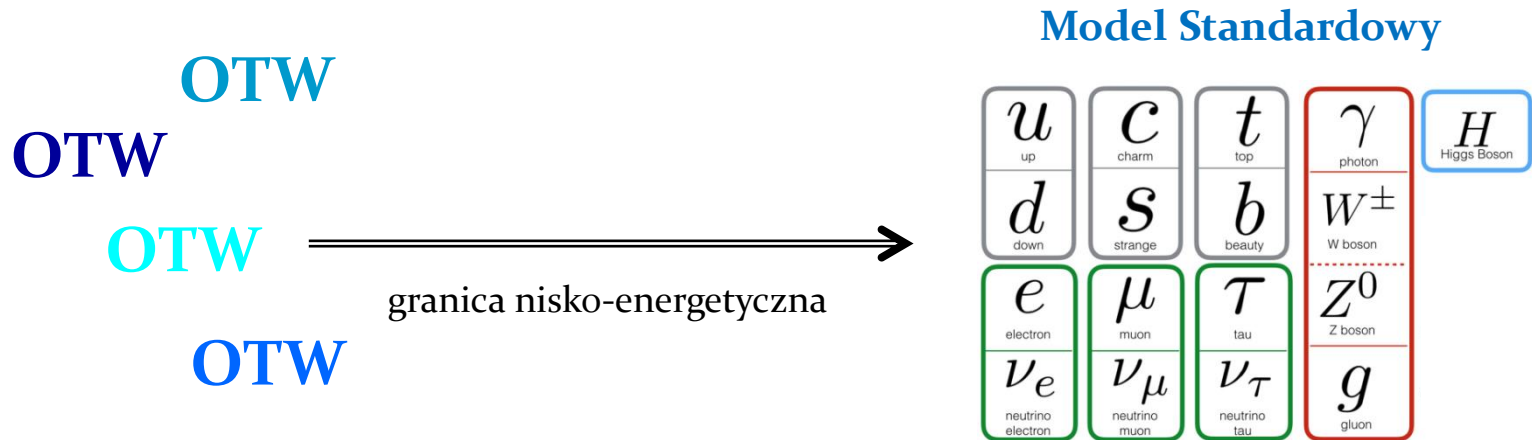
Ogólna teoria
względności

granica klasyczna

$$R^{\mu\nu} - \frac{1}{2} R g^{\mu\nu} + \Lambda g^{\mu\nu} = \frac{8\pi G}{c^4} T^{\mu\nu}$$

Ogólne Teorie Wszystkiego

Model Standardowy – suma naszej wiedzy o mikroświecie

Brak sygnałów fizyki spoza Modelu Standardowego przy Wielkim Zderzaczu Hadronów

Fundamentalne ograniczenia empiryzmu - Wieloświat

Od kosmologicznego modelu inflacyjnego do wieloświata

Andrei Linde

Przyczynowo rozłączone
Wszechświaty

Czy to wciąż fizyka?

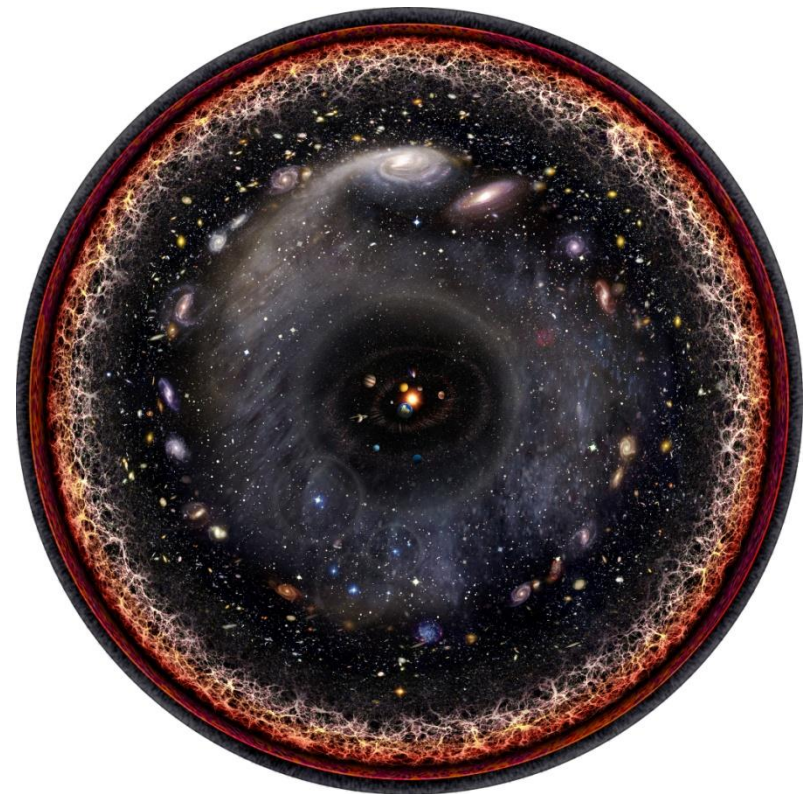
Fundamentalne ograniczenia empiryzmu - Kosmologia

Zasada kosmologiczna

Obserwowalna część Wszechświata jest typowa, reprezentatywna dla całości.

Kosmologiczna hipoteza

Prawa fizyki są takie same we wszystkich punktach czasu i przestrzeni.

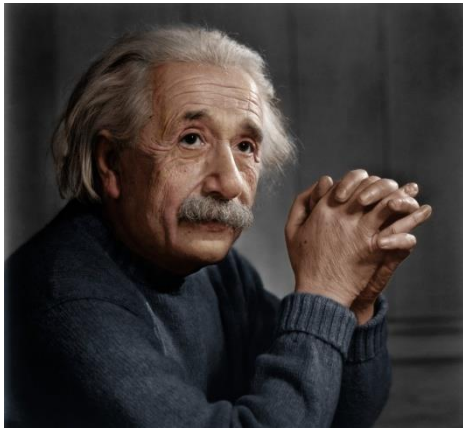

Wszechświat w skali logarytmicznej
(Pablo Carlos Budassi)

Nowe pytania

Coraz częściej pytamy nie o to, jaki jest świat, lecz dlaczego jest, jaki jest.

Czy Bóg miał wybór tworząc świat?

Ciekawe pytanie,
lecz eksperymentalnie nierozstrzygalne.

Jeśli nie eksperyment, to co?

Kartezjański racjonalizm

- *Logiczna spójność*
- *Graniczna zgodność z doświadczeniem*
- *Brak alternatyw*
- *Minimum założeń i parametrów*

Kartezjusz (1596-1650)

Przykład kwantowej grawitacji

$$l_p \equiv \sqrt{\frac{\hbar G}{c^3}} = 10^{-35} \text{ m}$$

string
theory?

loop
gravity?

supergravity ?

classical limit

classical gravity

$$R^{\mu\nu} - \frac{1}{2} R g^{\mu\nu} + \Lambda g^{\mu\nu} = \frac{8\pi G}{c^4} T^{\mu\nu}$$

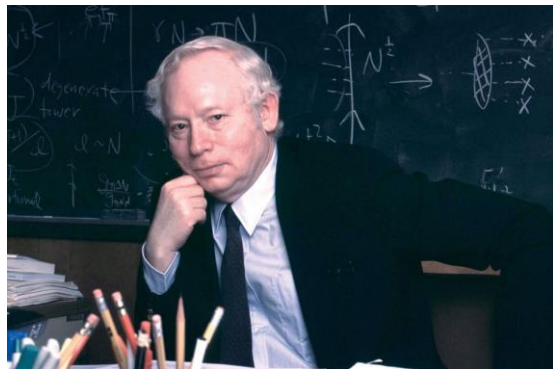
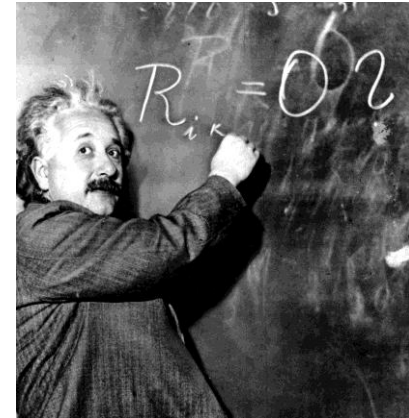
$$m_p \equiv \sqrt{\frac{\hbar c}{G}} = 10^{19} \text{ GeV}/c^2$$

Jak to było z OTW

Żaden fakt eksperymentalny nie wymagał rewizji newtonowskiej grawitacji.

Czy eksperyment sprawił, że OTW została zaakceptowana?

- *Precesja peryhelium Merkurego*
- *Ugięcie promieni świetlnych w polu grawitacyjnym*

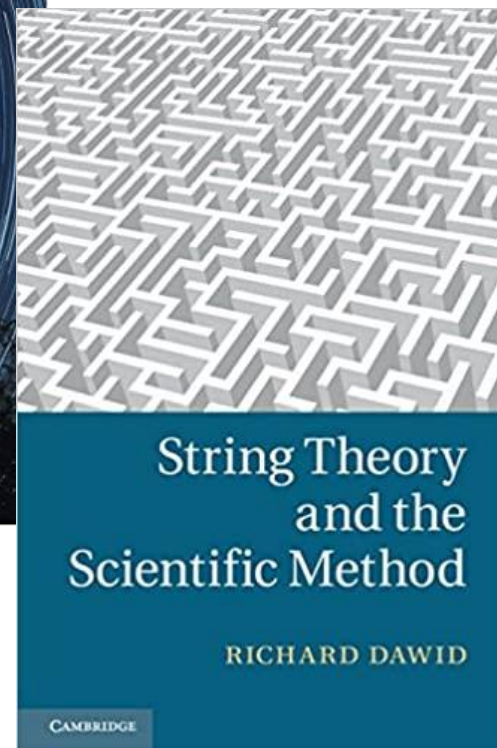
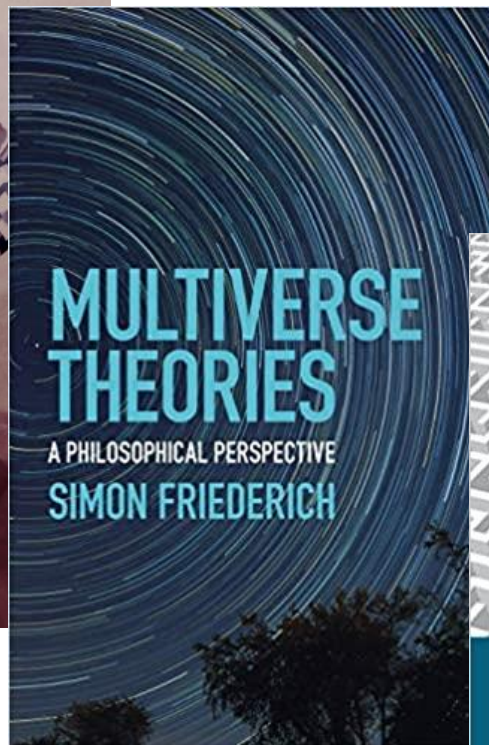

Steven Wienberg (1933-2021)

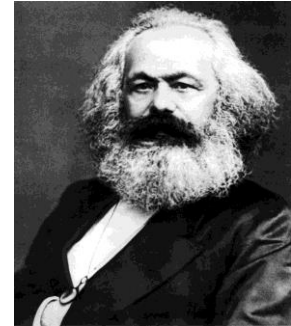
Rozdział 5
Opowieści o teorii i doświadczeniu

Fizyka, filozofia i metoda naukowa

Epilog

Widmo krąży po fizyce

– widmo post-empiryzmu.

Wszystkie potęgi starej fizyki połączyły się w świętej nagonce przeciw temu widmu.

Nagrodę „Breakthrough Prize in Fundamental Physics” (3 mln \$) otrzymali w 2019 roku S. Ferrara, D. Freedman i P. van Nieuwenhuizen za Supergrawitację.

Nagrodę APS Sakurai otrzymali w 2019 roku Lisa Randall i Raman Sundrum za pomysł „zwijania wymiarów”, a w 2020 roku Pierre Sikivie za metodę detekcji aksionów.

I co dalej?

Zmiana paradygmatu?

*„Odpowiedzi, które dostajemy zależą
od pytań, które zadajemy.”*

Thomas Kuhn (1922-1996)